

PRIKAZI, OSVRTI, RECENZIJE/

**REVIEWS, COMMENTARIES,
RECENSIONS**

HENRY KISSINGER: VODSTVO. ŠEST STUDIJA SVJETSKE STRATEGIJE AUTORA

BORIS HAVEL, [HTTPS://ORCID.ORG/0000-0001-7809-9408](https://orcid.org/0000-0001-7809-9408)
Fakultet političkih znanosti, Sveučilište u Zagrebu
boris.havel@fpzg.hr

Podatci o knjizi

Autor djela: Henry Kissinger

Naslov djela: *Vodstvo. Šest studija svjetske strategije*

Naslov izvornika: *Leadership: Six Studies in World Strategy*

Izdavač: Školska knjiga, Zagreb, 2023.

ISBN: 978-953-0-62271-5

Broj stranica: 522

Broj poglavlja: *Uvod*, šest (6) poglavlja, *Zaključak*, *Bilješke* i *Kazalo imena i pojmova*

Prikaz knjige

Knjiga *Vodstvo. Šest studija svjetske strategije autora* Henryja Kissingera (1923. – 2023.) publicistička je i stručna monografija koja se može koristiti i kao znanstvena literatura, i to u nekim temama kao što je izučavanje američke vanjske politike kao primarni izvor. Autor o temi političkoga vodstva daje praktična i teorijska razmišljanja, poglavito utemeljena na životopisima šestero državnika koje je Kissinger osobno poznao i s kojima je surađivao. Podijeljena je na šest poglavlja od kojih se svako odnosi na jednoga državnika i vođu. Poglavlja su sljedeća:

1. Konrad Adenauer: Strategija poniznosti
2. Charles de Gaulle: Strategija volje
3. Richard Nixon: Strategija ravnoteže
4. Anvar Sadat: Strategija nadilaženja
5. Lee Kuan Yew: Strategija izvrsnosti
6. Margaret Thatcher: Strategija uvjerenja
7. Zaključak. Evolucija vodstva od aristokracije do meritokracije.

Kissinger je opisao živote i karijere šestero političkih lidera koji su uvelike obilježili svjetsku političku povijest druge polovice 20. stoljeća. Autorov je pristup biografski, politološki i historiografski, ali se ne može olako svrstati ni u jedan od tih žanrova zbog izrazite interdisciplinarnosti, tako da uz pobrojano još uključuje i elemente drugih društvenih i humanističkih znanosti, poput psihologije, sociologije, ekonomije i filozofije. Osobna povijest vođa o kojima piše isprepliće se s poviješću njihovih naroda i država, širom političkom, ekonomskom i vojnom poviješću te poviješću političkih ideja. Kissinger je nastojao objasniti ne samo što su obrađeni vođe postigli, a što ih je učinilo velikima i uspješnima, nego i što su bili njihovi porivi, osobni nutarnji motivi, u čemu je bila snaga njihovih karaktera i osobnosti te, možda najvažnije od svega, što su bile i kako su nastale njihove vizije za društva koja su predvodili i oblikovali. Vizionarstvo je vjerojatno najvažnija zajednička značajka svih šestero. To je vizionarstvo Kissinger uspio prikazati ne samo kao jedan od razloga njihova uspjeha i veličine nego kao nešto iz čega je moguće učiti i što bi moglo nadahnuti današnje vođe. Vođe o kojima je pisao Kissinger je predstavio kao uzore uspješna vodstva utemeljena na široku obrazovanju, postojanu karakteru i snažnu osjećaju odgovornosti prema društvu i državi. Prikazao ih je na način koji je afirmativan, ali ne i hagiografski. Naglasak je stavio na značajke koje su svakoga od njih učinile uspješnim, važnim i utjecajnim, s hrabrošću kao zajedničkom vrlinom, te na ono po čemu će se svatko od njih ponaosob pamtiti: „Adenauera po integritetu i nepokolebljivosti, de Gaullea po odlučnosti i povijesnoj viziji, Nixona po razumijevanju isprepletenosti međunarodnih odnosa i odlučnom donošenju odluka, Sadata po duhovnom izdizanju kojim se sklopio mir, Leeja po svojoj imaginaciji u stvaranju novog multietničkog društva, Margaret Thatcher po principijelnom vodstvu i žestini” (str. 446). No Kissinger je uz opis, pa i naglašavanje vrlina, sposobnosti, darovitosti i zasluga, zabilježio i dijelove njihovih karijera koji se s moralnoga stajališta mogu smatrati upitnima, kao što je Adenauerovo pragmatično političko odvagivanje razine denacifikacije Njemačke, Sadatovo rano koketiranje s nacizmom ili nepopustljivost Margaret Thatcher koja je „žrtvovala sućut radi dužnosti” (str. 390). Knjiga obiluje opisima izazova

s kojima se svatko od šestero lidera susretao i rješavao ih, analizama načina njihova promišljanja, svjetonazora, razloga donošenja važnih odluka, odnosa prema suradnicima itd. Kissinger je sjajno kombinirao opise poznatih zbivanja s procesima koji su im prethodili, koji su se odvijali unutar nekoga manjega, i ne uvijek otvorena kruga onih koji su promišljali i donosili odluke, što kadgod otvara nove razine ili nove aspekte razumijevanja tih zbivanja (primjerice američkoga povlačenja iz Vijetnama u vrijeme Nixonove administracije).

Posebno je važno zadnje poglavlje, *Zaključak*. Kissinger u njemu, na temelju životopisa šestero vođa i izazova na nacionalnoj i svjetskoj pozornici s kojima su se suočavali, iznosi opažanja korisna za šire praktično i teorijsko razumijevanje političkih zbivanja i postupanja vođa o kojima je pisao, a potom i za razumijevanje današnjih političkih procesa te stvaranja budućih uspješnih vođa. Uočava kako je do vremena kada su vođe, opisani u ovoj knjizi, uopće imali mogućnost uzdignuti se do najviših državnih liderskih pozicija, prohujalo razdoblje aristokracije kao nositelja državne vlasti, a zamijenio ga je uspon iz redova srednje klase, koji se temeljio na meritokraciji, široku općem obrazovanju i snažnu karakteru. Kissingerovim riječima: „Doba u kojemu je tih šestero vođa odrastalo bilo je transformativno u civilizacijskom pogledu: i političke i društvene strukture Zapada nepovratno su se mijenjale od nasljednog i aristokratskog modela vodstva prema srednjoklasnom i meritokratskom” (str. 431). Ti su se vođe izborili za svoje položaje, a nisu ih naslijedili, te su s golemim osjećajem odgovornosti i patriotizma smatrali da je čast pridonijeti boljitku svoje nacije. Petero od šestero usto bilo je pobožno (dvoje katolika, jedan musliman i dvoje protestanata), što je dodatni čimbenik usredotočenja na viši i dalji cilj, zbog kojega je osoba voljna oduprijeti se kušnjama bezbrojnih sitnih prolaznih užitaka i držati se odabranoga puta (str. 437-438). Razumjeli su da postoji „cijena stvaranja povijesti” (str. 440) i tu su cijenu bili voljni platiti. Kissinger se osvrće i na novi naraštaj vođa, koji žive u vremenu kada je vrijednost klasičnoga, humanističkoga širokog obrazovanja manje prepoznata. Knjigu privodi kraju pitanjima, što ih je čuo od Adenauera: „Postoje li vođe koji još uvijek mogu voditi istinski dugoročnu politiku? Je li pravo

vodstvo još uvijek moguće?” (str. 452). Navodi da su se takva pitanja postavljala i prije, a u trenutku kada ga je Adenauer postavio, Sadat, Lee i Thatcher bili su uglavnom nepoznati. Na potvrđan odgovor Kissinger nadovezuje misao koja je više neodređena i ambigviteta, jer dijelom upućuje na današnje procese koji su u nekim aspektima novi:

Šestero predstavljenih vođa razvilo je slične osobine unatoč dubokim razlikama među svojim društvima: sposobnost razumijevanja situacije u kojoj su bila njihova društva, sposobnost osmišljavanja strategije za upravljanje sadašnjošću i oblikovanje budućnosti, vještinu za usmjeravanje svojih društava prema uzvišenim ciljevima i spremnost za ispravak manjkavosti. Vjera u budućnost za njih je bila prijeko potrebna. I danas je tako. Nijedno društvo ne može ostati veliko izgubi li vjeru u sebe ili ako sustavno narušava predodžbu o samome sebi. To iznad svega zahtijeva proširenje područja interesa sa sebe na društvo u cjelini i prizivanje velikodušnosti javnog duha koji daje nadahnuće za žrtvovanje i služenje (Kissinger, 2023, 453).

Kissinger ovdje predstavlja obrazac, gotovo formulu, ali zaključak o tome koliko je takvo postupanje izvedivo prepušta čitatelju, ponajprije zato što svako društvo različito gradi, čuva ili razgrađuje predodžbu o samome sebi. Prepoznavanje onih koji su osobne interese voljni podložiti dobrobiti zajednice, koji su sposobni i nadahnuti za žrtvovanje i služenje, nije nešto što se danas podrazumijeva čak ni u društvima u kojima se u prošlosti podrazumijevalo. Ukratko, Kissinger ne docira, nego, svjestan da će se njegova knjiga čitati u mnogim različitim, šarolikim i nerijetko jedinstvenim društvenim sredinama nenametljivo predlaže opće smjerove mudra liderskog promišljanja.

Kissinger kao političar i povjesničar

Skoro sve što je Henry Kissinger napisao obilježeno je izvornošću kao djela malo kojega suvremenog autora. Kissinger ne samo što je bio sjajan pisac, pronicav promatrač i vješt analitičar nego je bio svjedok, sudionik i kreator nekih od najvažnijih političkih procesa u međunarodnim odnosima u drugoj polovici 20. stoljeća. Koncem 1950-ih bio je

sveučilišni profesor, početkom 1960-ih savjetnik Bijele kuće, od konca 1960-ih savjetnik za nacionalnu sigurnost, a 1970-ih državni tajnik (ministar vanjskih poslova) SAD-a. U tome je svojstvu imao mogućnost iz prve ruke promatrati zbivanja i ljude, slušati rasprave i mišljenja koja nisu uvijek bila otvorena ili poznata široj javnosti, a usto i ulaziti u osobne odnose s političkim vođama, na temelju kojih je mogao procijeniti njihovu osobnost, karakter, motive, snagu i slabosti te ambicije i sposobnosti. Većina je drugih promatrača mogla prosuđivati o rezultatima njihovih političkih poteza, ali je Kissinger imao uvid u procese koji su prethodili povlačenju tih poteza. Osobna iskustva, opažanja i dijalozi s opisanim vođama na poseban način pridonose vrijednosti ove knjige. Riječima glasovitoga povjesničara Bernarda Lewisa (2012, 79), „povjesničari koji su sudjelovali u zbivanjima svojega vremena, bolji su kao povjesničari [...] jer bolje i dublje razumiju ljudske postupke i motive”.

Kissingerovo sudjelovanje u oblikovanju politika SAD-a iznimno je vrijedno za upoznavanje s ključnim procesima i osobama, među kojima je i šestero vođa obrađenih u ovoj knjizi. No ono je i predmet brojnih sporova, kontroverzi, skoro epskih uzdizanja i oštih protivljenja te optužbi za teška kršenja ljudskih prava, pa čak i ratne zločine (vidi, primjerice, Hitchens, 2001.). Jeremi Suri, autor ozbiljnije i opsežnije Kissingerove biografije nego što je Hitchensova, smatra pak kako su to pretjerivanja: Kissinger nije „nadmašivao svoje vrijeme poput kakva olimpijskog velikana, nego se prilagođavao okolnostima koje su se mijenjale i koristio nepredvidive prilike kako su se ukazivale” (Suri, 2009, 2). Navodi da su „tisuće ljudi izgubile život kao posljedica Kissingerovih aktivnosti” (Suri, 2009, 248) što pripisuje njegovim pogreškama koje je počinio u „izazovnim okolnostima, ali ratni zločinac nije” (isto). S druge strane, Kissingerov je utjecaj na vanjsku politiku SAD-a bio toliko velik da se za istraživanje te teme koristi i pojam „kissingerologija” (Hanhimäki, 2003, 637-676).

Kissingerovi kritičari poglavito dolaze s lijevoga političkog spektra, što ne čudi s obzirom na to da je Kissinger odigrao važnu ulogu u suzbijanju niza ljevičarskih i komunističkih pokreta u Južnoj Americi i Aziji. Imidž „hladnokrvna” zagovornika realpolitike (Suri, 2009, 181, usp. Del

Pero, 2010, 43) ili „kneza realpolitike” (Hanhimäki, 2003, 638) pratio ga je tijekom čitave karijere. Kissingerovo zagovaranje meritokracije u ovo naše vrijeme povećana naglašavanja politika identiteta, poput rasnoga i rodnoga, te traženja svakojakih prava uz istovremeni odmak od tradicionalnih vrijednosti među kojima su etičnost, odgovornost, marljivost i obrazovanost, u očima dijela lijevo-liberalnoga svijeta lako postaje sporno.¹ No najžešći sporovi glede Kissingera i njegovih djela vjerojatno tek slijede. Kako bi oni mogli izgledati, dade se naslutiti iz sporova kojima je obilježena ostavština jednoga drugog velikog povjesničara, koji je poput Kissingera bio sudionik previranja u vrhu vlasti čiju je povijest opisao, koji je prijateljevao s nekima od najmoćnijih ljudi svojega doba uključujući vojskovođe, careve i kraljeve, koji je imao pristup prvorazrednim vrelima kao malo koji povjesničar prije i poslije njega, koji je imao snažna politička uvjerenja i na temelju njih djelovao, ali i koji je zbog svojih političkih uvjerenja stekao brojne ideološke protivnike – Josipa Flavija. Flavijeva veličina kao ljetopisca i povjesničara dugo je bila osporavana i zanemarivana zbog njegovih objektivno prijepornih postupaka, kadgod nepostojanih uvjerenja i odanosti, povremena oportunitizma, koristoljublja, pragmatičnosti, prevrtljivosti, pristranosti i nedosljednosti, pa i stanovitih karakternih mana (Havel, 2023, 135). Prenaglašeno propitivanje osobnosti i ideologije, umjesto analiziranja metodologije (što nije bio uobičajen pristup drugim povjesničarima toga doba), tek se posljednjih desetljeća napušta, što je, između ostaloga, rezultiralo sve većim vrjednovanjem Flavija kao povjesničara.² Kissingerova se pisana djela, slično, nerijetko prosuđuju prema ideološkim mjerilima te nekim njegovim lošim političkim prosudbama i potezima koji bi se jamačno lakše zanemarili da je riječ o povjesničaru s lijevoga ideološkog bloka. Ideološki su stavovi i loše prosudbe za promišljanja o Kissingeru kao

¹ Primjer polemike između lijevo-liberalnih zagovornika naglašavanja manjinskih prava s jedne te tradicionalnih zagovaratelja meritornosti s druge strane, u znanstvenoj zajednici i široj javnosti, jest slučaj nedavno smijenjene rektorice Harvardova sveučilišta Claudine Gay.

² Povećano zanimanje za Josipa Flavija i sve veće prepoznavanje njegove vrijednosti kao povjesničara opsežne su teme koje nadilaze ovaj kratki osvrt. Kao jedan od razloga, uz navedeno, svakako valja spomenuti i arheološka otkrića koja su potvrdila neke njegove opise. Podrobnije o tome vidi u: Havel, 2023, 111-140.

povjesničaru, naravno, korisni, ali teško da ih se može opravdano koristiti kao ključno mjerilo. Kissinger je kao sudionik i kreator zbivanja u visokoj politici – slično kao i Flavije – imao razloga za pristran opis niza aktera i procesa, a njegova su djela u stanovitoj mjeri – kao i Flavijeva – nedvojbeno autoapologetska. Istodobno, jedinstven spoj Kissingerove erudicije, osobnoga iskustva, pronicavosti, analitičnosti, humora (usp. Netanyahu, 2022, 179) i snažna karaktera, koji se očituje u snažnim mišljenjima, izdiže ga iznad goleme većine uglednih suvremenika koji su za sobom ostavili pisani trag, tako da ga se, poput Flavija, može izvrgavati kritici, ali ga se, kao ni Flavija, nipošto ne može zanemariti. Pitanje kako bogatstvo znanja i iskustva, snaga uvjerenja te pristranosti svojstvene svakomu čovjeku, utječu na historiografsku vrijednost ovoga ili onoga Kissingerova djela legitimno je, očekivano, nužno i neizbježno. No potraga za odgovorom na njega za buduće će „kissingerologe“ biti ne samo zanimljiv nego i beskrajn izazov.

Zaključak

Usprkos stanovitoj razini subjektivnosti i pristranosti kojima ne izmiče nitko tko obrađuje društvene teme, posebice one u kojima je osobno sudjelovao, vrijednost svega što je Kissinger napisao nesporna je. To se odnosi i na knjigu *Vodstvo*. Njezinu je politološku i historiografsku vrijednost teško precijeniti. Knjiga je pisana razumljivim jezikom i stilom, na temelju relevantnih primarnih i sekundarnih izvora. Primarni izvori uključuju memoare, osvrte sudionika zbivanja te Kissingerova osobna iskustva, a sekundarni izvori obuhvaćaju djela relevantnih povjesničara, analitičara, političara, diplomata i drugih aktera u politici i međunarodnim odnosima. Pristupačnim stilom, bogatstvom podataka i dubinom analize autor čitatelju uspijeva približiti osobe koje su uvelike zaslužne za oblikovanje današnjega svjetskog poretka, uključujući Europsku uniju te dijelove Bliskoga i Dalekoga istoka. Kissinger je opisao neke od najvažnijih političkih postupaka Konrada Adenauera, Charlesa de Gaullea, Richarda Nixona, Anvara Sadata, Lee Kuan Yewa i Margaret Thatcher te njihove osobne stavove, podrijetlo, obrazovanje, vjerska uvjerenja,

patriotizam, shvaćanje odgovornosti, širinu misli i vizionarstvo. U završnome, zaključnom poglavlju autor na temelju opisanih životopisa nudi niz smjernica, pa i upozorenja, današnjim i budućim političkim vođama. O dvoma od šestero obrađenih vođa, Anvaru Sadatu i Leeju Kuanu Yewu, na hrvatskome jeziku postoji jako malo podataka, pa ova knjiga pridonosi upoznavaju dviju orijentalnih kultura koje će hrvatskoga čitatelja jamačno obogatiti, a možda i suzbiti pokoju predrasudu. Hrvatski je prijevod knjige dobar. Osim nekoliko iznimki koje nisu vrijedne osobite pozornosti, rečenice su lijepe stilski i sintaktički, jezik je bogat, a misao precizna kao u izvorniku. Prevoditelj Vedran Pavlić načelno je, usprkos razmjerno kratku vremenu, jer knjiga je u izvorniku objavljena samo godinu dana prije hrvatskoga prijevoda, uspio dosegnuti ono što se u prevoditeljstvu može smatrati vrhovnim uspjehom: napraviti vjerodostojan i točan prijevod, a istodobno postići da čitatelj koji se zadubi u knjigu zaboravi kako je riječ o prijevodu. Ovo je obrazovno i inspirativno djelo te jedno od društveno i znanstveno najkorisnijih koja su tijekom 2023. godine prevedena na hrvatski jezik.

Literatura

DEL PERO, M. (2010). *The Eccentric Realist: Henry Kissinger and the Shaping of American Foreign Policy*. Cornell University Press.

HANHIMÄKI, J. M. (2003). „Dr. Kissinger“ or „Mr. Henry“? Kissingerology, Thirty Years and Counting. *Diplomatic History*, 27(5), 637-676. <https://doi.org/10.1111/1467-7709.00376>

HAVEL, B. (2023). Život Josipa Flavija i pitanje pouzdanosti njegovih djela. *Kairos: evanđeoski teološki časopis*, 17(2), 111-140. <https://doi.org/10.32862/k1.17.2.1>

HITCHENS, CH. (2001). *The Trial of Henry Kissinger*. Verso.

KISSINGER, H. (2023). *Vodstvo. Šest studija svjetske strategije*. Školska knjiga.

LEWIS, B. (2012). *Notes on a Century: Reflections of a Middle East Historian*. Viking Penguin.

NETANYAHU, B.(2022). *Bibi: My Story*. Threshold Editions.

SURI, J. (2009). *Henry Kissinger and the American Century*. Harvard University Press.